

*Олег Власов,
молодший науковий співробітник
Національного заповідника «Хортиця»;
стаття підготовлена у квітні 2019 р.*

**Стаття Марії Петерс «Подорож по острову Хортиця»
з газети «Der Bote» від 2 лютого 1927 р.**

У 1970 р. автори туристичного фотобуклету «Хортиця» писали: «Земли Хортицы царское правительство передало немцам-колонистам. Они беспощадно уничтожали памятники истории казачества, природные богатства острова» [1, с. 10]. Подібним чином висловлювався у своїй відомій праці «Хортиця в героїці і легендах» М.П. Киценко за три роки до того: «Німці дарма що прожили на хортицькій землі біля 130 років, так і не зблизилися з українським народом. І мова, і звичаї, й історія – все для них було далеким і чужим. Вони ходили по Хортицькій землі з холодними серцями і знищували її багатства жорстокими руками» [2, с. 43]. Ці слова були цілком у дусі офіційної імперсько-радянської пропаганди, яка ще з початку ХХ ст. виставляла і справжніх німців, і «німців»-менонітів, як народ глибоко чужий і ворожий нам, українцям [3, с. 21-24]. Цим, власне, довгий час і обмежувалися «знання» широкого загалу любителів історії Запоріжжя про менонітів – етно-релігійну спільноту, яка насправді так багато зробила для розвитку нашого краю у кін. ХVІІІ-поч. ХХ ст. Тому цей період в історії острова Хортиці аж до недавнього часу залишався майже суцільною білою плямою.

Подібне становище почало дуже повільно змінюватися тільки з набуттям Україною незалежності, коли відкрився шлях до об'єктивного вивчення минулого нашої країни. Останнім часом у цьому значну роль відіграє всесвітня мережа Інтернет, зокрема численні історичні та

краєзнавчі сайти й групи. Вивчаючи топоніміку Нижнього Дніпра, автор цих рядків кілька років тому відкрив для себе зниклий світ хортицьких менонітів завдяки історико-генеалогічному сайту «Chortitza» [4]. Модератор сайту, шановний Віктор Петкау (Viktor Petkau), передав нам, зокрема, статтю нащадка мешканців острова Хортиці Віктора Петерса (Viktor Peters) – «Die Djneprinsel Chortitza und ihre Deutsch-Mennonitische Kolonie» («Дніпровський острів Хортиця та його німецько-менонітська колонія») [5]. Серед інших джерел автор цієї публікації використав статтю своєї матері, Марії Петерс, – «Eine Fahrt um die Insel «Chortitza» («Подорож по острову Хортиця»), надруковану в 1927 р. у газеті «Der Bote» [6]. Дата і тематика статті надзвичайно зацікавили, адже українським дослідникам історії острова подібні джерела до цього часу не були знайомі. Тому ми звернулися до містера Джона Ісаака (Jon Isaak), керівника канадського Центру вивчення братських менонітів (Center for Mennonite Brethren congregational and conference records), Вінніпег, Манітоба, з проханням надіслати копії цієї та двох інших статей менонітських авторів, присвячених острову Хортиці. Незабаром ці статті були отримані, за що висловлюємо містеру Джонови Ісааку щирі вдячність. Наразі презентуємо текст статті «Eine Fahrt um die Insel «Chortitza» та її переклад українською мовою.

Газета «Der Bote» («Посланець»), в якій опублікована вищезгадана стаття – німецькомовне менонітське видання, що випускалося Менонітською церквою Канади у Вінніпезі, штат Манітоба, з січня 1924 по березень 2008 р. Основна аудиторія газети – меноніти, які після Першої Світової війни були вимушені емігрувати з колишньої Російської імперії, а згодом – з Радянського Союзу. Публікації «Der Bote» відкривають перед нами маловідому в Україні сторінку історії Хортиці, висвітлюють сакральне значення острова для його мешканців у XIX-поч. XX ст. і

цілком спростовують радянський пропагандистський міф про начебто повну байдужість менонітів до корінного народу й минулого тої землі, де їм довелося жити протягом 150 років. Стаття Марії Петерс ілюструє процес зародження такого цікавого явища, як «ностальгійний туризм», пік розвитку якого на території Запорозького краю припадає на 1990-і роки [7, с. 122-123]. Ностальгійний туризм можна віднести до різновидів паломництва – практики, яка за словами Ю.Ю. Завгороднього уможлиблює існування виміру сакральної географії. У цьому зв'язку можна згадати й так званий «Хортицький обхід», який щорічно проводила група однодумців інтелектуалів протягом 2005-2011 рр. [8, с. 7-8]. Ця своєрідна проща, фізично-духовний захід, на нашу думку, надзвичайно нагадує подорож навколо Хортиці у 1926 р., описану Марією Петерс.

Презентуючи текст статті «Eine Fahrt um die Insel «Chortitza» українською мовою, додаємо до нього наші примітки, які допоможуть українському читачеві краще зрозуміти текст публікації. Просимо також вибачення за можливі помилки перекладу, адже автор цих рядків не є професійним перекладачем.

Бібліографія

1. Киценко Н.П., Пешанов В.Ф. Хортица. Киев : Мистецтво, 1970. 44 с.
2. Киценко М.П. Хортиця в героїці і легендах. Дніпропетровськ : Промінь, 1967. 83 с.
3. Бобылева С.И. Общественное мнение России конца XVIII – начала XX в. о российском немце. *Вопросы германской истории*. 2004. № 3. С. 5-34.
4. Chortitza. Mennonitische Geschichte und Ahnenforschung. URL: <http://chortiza.heimat.eu>.

5. Peters V. Die Djneprinsel Chortitza und ihre Deutsch-Mennonitische Kolonie. *Jahrbuch für ostdeutsche Volkskunde*. № 36 (1993). S. 188-203.

6. Peters M. Eine Fahrt um die Insel «Chortitza». *Der Bote*. 1927. Den 2. Februar 1927. S. 3.

7. Бєлікова М.В., Зацепіна Н.О. Менонітські поселення: історія формування та розвитку ностальгійного туризму в Україні. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2011. Вип. XXXI. С. 122-124.

8. Завгородній Ю.Ю. Передмова. *Хортицький семінар. Сакральна географія і феномен паломництва: вітчизняний і світовий контекст*. Запоріжжя : Дике Поле, 2012. С. 6-11.

Eine Fahrt um die Insel «Chortitza».

Augeregt durch die Erinnerung an den 4 März in «Unser Blatt» Nr. 9. den hundertjährigen Todestag des Deputierten Iakob Höppner, wurde sich eine kleine Gesellschaft einig, die Stä'te unserer Vorfahren zu besuchen.

Es war an einem schönen Sonntag morgen am 8. August, als sich die buntgewürfelte Gesellschaft (es waren 19 Personen verschedenen Alters, von der 73 jährigen Grossmama bis zur zweijährigen Elly, die immer «Baden» verlangte) am Ufer des Dneprs bei Nieder-Chortitza versammelt hatte und in drei Kähnen Platz nahm. Nun ging's den alten kleinen Dnjepr langsam, mit sicheren Ruderern, stromauf. Mein liebes Mütterchen von 66 Jahren freute sich wie ein Kind, nach all den schweren Jahren ihr liebes, trantes Vaterhaus noch einmal wiederzusehen. Nach einigen Stunden kamen wir bei der sogenannten «Rehlechte» an, wo wir landeten und auf dem hohen Felsen etwas Umschau hielten, aber so spähend unser Auge auch ausschaute, von Rehen entdeckten wir keine Spur. Jedoch wir mussten weiter. Es ging abwechselnd zwischen hohen Felsenwänden, dann wieder grünen oder sandigen mit Gebüsch bewachsenen Ufern. So gelangen wir bei der Fähre an. Jetzt ist dort fast

kein Verkehr. Hier sollte zu Mittag gespeist werden! Bald waren Plätze gefunden, hie und da verstreut. Des einfache Mahl, das uns ober nach stundenlangem Sitzen vortresslich mundete, war bald verzehrt, und als der junge Zentralschüler, mein lebensfroher Neffe, d. r auf einem Felsen stand, laut hinüberrief: «Was essen die Studenten?», schallte das Echo zurück «Enten», was allgemeine Heiterkeit hervorrief.

Nachdem wir die Kähne wieder bestiegen, waren wir bald der «Sandlechte» gegenüber, wo ziemlich Badegäste zu sehen waren. Wir waren also nicht die einzigen Besucher. Endlich gelangten wir beim «Katharinenstuhl» an. (Früher haben die Insulaner ihn das «Hohe Tor» genannt). Den selben bestieg auch noch ganz legende das 73 jährige Grossmütterchen. Hier oben ist eine mit Moos und Gras bedeckte Fläche, die uns wohl Raum gewahrt hätte zum Teetrinken, doch wir hatten nicht Zeit. Von diesem Platze aus sahen wir Kitschkas, aber von dem einst schönen «Alexandrabad» waren auch Ruinen schwer zu finden. Nachdem wir wieder unsre Fahrzeuge bestiegen und glücklich die Felsenklippen post'ert, ging's schon stromab. Bald war das Dörfchen in Sicht, und es dauerte nicht lange, so hatten wir den früheren Hof meines geliebten Grossvaters Johann Hildebrand erreicht. Die alte grosse Rüster stand noch da, aber das Betreten der alten Räume wurde uns mürrisch und misstrauisch verweigert. Etwas enttäuscht ging's über den Hof, langsam den langen mit Gestrüpp bemochsanen Berg hinan, dem Friedhofs zu. Hier standen die Grabsteine, das Denkmal meines Urgrossvaters, des Altesten Jakob Hildebrand (Grosssohn des Deputierten J. Höppner) mit aufgeschlagener Bibel, unveriecht, und zeugte von vergangenen Zeiten.

Etwas seitwärts, auf eigenem Boden, steht umzäunt das Denkmal des Dep. Jak. Höppner, welches ihm die Chortitzer und Molotschnaer Freunde und Gönner 1890 gestiftet. Mir war hier vieles bekannt. Hatten hier oft als Kinder geweilt und auch noch später, als wir schon erwachsen waren. Da mein liebes Mütterchen vieles aus den ersten Jahren unserer Vorfahren durch das Erzählen ihrer Eltern und Verwandten in Erinnerung behalten, so machte sie uns schon früh damit bekannt und

weckte somit das Interesse für Mennonitengeschichte. Sie führte manchmal so lebhaft Bilder vor Augen, dass wir gespannt lauschten und immer wieder «Erzählen» baten.

Nachdem wir die Inschriften gelesen und unsere Gedanken ausgetauscht, ging's bergab, der «Höppnerslechte» entlang, und wir kamen so über den Hof des Deputierten auf die Strasse. Langsam wanderten wir die Dorfstrasse entlang, wo von einer Seite der ruhige Dnjepr rauschte und von der anderen die vernachlässigten Höfe und Häuser uns nachschauten. Vor dem Hofe, welcher sicher Korn. Wieler gehörte, steht ein ruines Tor am Eingange aufgerichtet; das Haus ist für «Erholungsbedürftige» eingerichtet und war auch ziemlich belebt. Nur die schöne Schule auf mannhochem Fundament erweckt noch die Aufmerksamkeit. Sie ist im Jahre 1860 erbaut worden, und der verstorbene Lehrer Jakob Koop hat hier bei 40 Jahre mit tunermüdem Gifer seine Kraft verwonder und mancher Generation den richtigen Weg gewiesen. Der sogenannte «Grosse Stein» blieb diesmal überachtet, aber es wird sich wohl manche Schülerin der Chortitzer Mädchenschule erinnern, dass wir ihn 1904 besuchten, und das uns die Weintrauben daselbst vorzüglich mundeten.

Bald waren wir am Bestimmungsorte angelangt. Die Gesellschaft bog ab, während Frau Jakob Siemens (Tochter des verstorb. Predigers Bernh. Hildebrand) und ich den früheren Hof ihrer Eltern betraten. Von Obst- und Weingarten wenige Spuren, des Wohnhaus und andere Gebäude – alles niedergebrannt, so dass die Stätte, wo es gestanden, kaum zu erkennen war. Wir verabschiedeten uns von dem alten schönen Kastanienbaum, der mitten im Garten steht, und kehrten in wohmütiger Stimmung zu unserer Gesellschaft zurück, die schon aus uns wartete; traten in den Kahn, die Segel wurden gespannt, und so glitten die drei Kahn nebeneinanderhiger Flut dem Landungsplatze zu. Bei so einer schönen Fahrt fallen einem unwillkürlich die schönen Worte des russischen Dichters Gogolj ein: «Tschuen Dnjepr pri tichoj pogodje» (Wandervoll ist der Dnjepr bei stillem Wetter). Bald waren wir der Stadt Saporoshje (früher Alexandrowsk) gegenüber, wo reges Leben

am Ufer herrschte, und noch im eine halbe Stunde landeten wir an Ort und Stelle. Mit dem' Bewusstiein, dass wir den Sonntag schön verbracht, kehrte jeder in sein Heim. –

Widme diesen Bericht meinen lieben drei jü gern Schwestern, die bereits 3 Jahre in Canada wetlen, und hoffe, es wird auch noch manch ein Bekannter aus Russland unserer Fahrt um die Insel im Geiste gesolgt sein.

Freundliche Grüsse für alle.

Nieder-Chortitza, Ukraina

Frau Maria Peters, geb Siemens.

Подорож по острову Хортиця.

Натхненна нагадуванням про століття з дня смерті депутата Хьоппнера (1) в «Unser Blatt» № 9 від 4 березня, невелика згуртована компанія відвідала місця наших предків.

Це був прекрасний недільний ранок, коли строкате товариство (було 19 осіб різного віку, від 73-річної бабусі до дворічної Еллі, котра весь час вимагала «купатися») зібралося на берегах Дніпра у Нижній Хортиці (2) й посідало у три човни. Далі ми повільно, з досвіченими гребцями пішли Старим Малим (3) Дніпром уверх за течією. Моя люба 66-річна мама була щаслива, як дитина, після всіх тяжких років знову побачити свій дорогий сумний батьківський дім. Через кілька годин ми прибули до так званої «Rehlechte» (4) (Оленячої балки – О.В.), де ми вийшли на берег і озирнулися з високої скелі, та як не видивлялися, не побачили жодних ознак оленів. Однак, нам довелося продовжити. Він (шлях? – О.В.) йшов то між високими кам'яними стінами, то між зеленими берегами, піщаними, вкритими чагарниками. Нарешті ми прибуваємо до порому (5). Зараз там майже немає руху. Тут треба ставати на обід! Незабаром тут і там були обрані місця. Проста трапеза, якою найкраще насолоджуватися після кількох годин відпочинку, швидко була поглинена, й мій веселий племінник, як молодий учень Центральної школи (6), стояв на скелі й кричав:

«Що їдять студенти?», а луна гукала «качками», викликаючи у всіх веселий настрій.

Після того, як ми знов піднялися на борт човна, ми незабаром опинилися навпроти «Sandlechte» (7) (Піщаної балки – О.В.), де було видно чимало плавців. Так що ми були не єдиними відвідувачами. Нарешті, ми дісталися до «Katharinenstuhl» (8) (Крісла Катерини – О.В.). (У минулому острів'яни називали його «Hohe Tor» (Високі Ворота – О.В.). На нього залізла навіть легендарна 73-річна бабуся. Нагорі є ділянка, вкрита мохом і травою, де б ми мали можливість попиту чаю, та в нас не було часу. З цього місця ми бачили Кічкас (9), та руїни колись прекрасного «Александрабада» (10). було важко знайти. Після цього ми знову сіли у наші транспорти та із задоволенням вирушили вздовж скель, вже вниз за течією. Незабаром село (11) вже було у полі зору й ми хутко досягли колишнього двору мого любого діда Йохана Хільдебранда. Стара велика кімната все ще була там, та входить у старі кімнати підозріло відмовляли. Трохи розчаровані, ми пішли по двору, повільно підіймаючись по схилу, довгим, брудним пасовищем, до цвинтаря (12). Тут стояла надгробна плита, пам'ятник мого прапрадіда, старшого Якоба Хільдебранда (внука Якоба Хьоппнера) з відкритою неушкодженою Біблією, свідком минулих часів.

Дещо осторонь, на власній землі, стоїть пам'ятник депутату Якобу Хьоппнеру (13), який поставили йому Хортицькі та Молочанські друзі та меценати у 1890 р. Я гарно тут все знала. Ми зупинялися тут часто, ще коли були дітьми, й пізніше, коли вирости. Позаяк моя люба матуся пам'ятає багато чого з найперших років наших предків, розповідаючи історії своїх батьків і родичів, вона з самого початку знайомила нас із ними й, таким чином, викликала цікавість до історії менонітів. Іноді вона настільки яскраво малювала картини минулого, що ми слухали її з захопленням і просили «розповідати історії» знов і знов.

Після того, як ми прочитали написи й обмінялися думками, ми пішли під гору, схилом «Höppnerslechte» (14) (балки Хьоппнера – О.В.), й через вулицю зустріли двір депутата. Ми йшли повільно по сільській вулиці, де з одного боку шумів тихий Дніпро, а з іншого дивилися на нас закинуті подвір'я й будинки. Перед садибою, місце (?) де збирають зерно. Належав (сім'ї?) Віллер, біля входу стоять руїни воріт; будинок був влаштований для «нужденних» і теж був зайнятий (?). Тільки гарна школа на високому фундаменті, як і раніше, привертає увагу (15). Вона була збудована у 1860 році, а покійний вчитель Якоб Куп (16) віддавав тут свої сили 40 років поспіль, невтомно слюсарював та вказав вірний шлях багатьом поколінням. Цього разу ми роздивилися так званий «Grosse Stein» (17) (Великий Камінь – О.В.), та деякі учениці Хортицької школи для дівчат (18) пам'ятають, як ми відвідували його у 1904 році, і сонце тоді було чудовим.

Незабаром ми прибули на місце. Компанія зачекала, а дружина Якоба Сіменса (дочка покійного проповідника Бернхарда Хільдебранда) та я увійшли у колишній двір її батьків. Від фруктових садів та виноградників залишилися тільки жалюгідні сліди, а дім та інші будівлі – все спалено, так що місця де вони стояли, були ледь помітні. Ми подивилися на старий красивий каштан, який виглядав посередині саду й у непаганому настрої повернулися до нашої компанії, що вже чекала на нас; ми увійшли у човен, вітрила напнулися й три човни понеслися пліч-о-пліч до пристані. У такій гарній подорожі на думку спадають прекрасні слова російського письменника Гоголя: «Чуден Днепр при тихой погоде» (19). Незабаром ми опинилися перед містом Запоріжжя (колишній Олександрівськ), де на березі панувало жваве життя, й через півгодини ви висадилися на місці. З упевненістю, що ми прекрасно провели неділю, всі повернулися до своїх осель.

Присвятить цю розповідь трьом моїм любим щасливим сестрам, які вже три роки живуть у Канаді, і я сподіваюся, що деякі з наших знайомих з Росії зможуть подумки слідкувати за нашими подорожами островом.

З найкращими побажаннями для всіх,
Нижня Хортиця, Україна.
Фрау Марія Петерс, народжена Сіменс.

Примітки:

1. Депутат Якоб Хьоппнер (Jakob Hӧppner або Jacob Hoerrner) – один з двох керівників переселення менонітів із Західної Пруссії в Україну у 1788-89 рр. Народився 3 січня 1748 р. у селі Bohnsack, розташованому на захід від м. Данціг (сьогодні – частина м. Гданськ, Республіка Польща). Останні роки життя провів у селі Острів Хортиця, де й помер 27 лютого 1826 р.

2. Село Нижня Хортиця (Nieder-Chortitza) – розташоване на правому березі Дніпра, навпроти південного кінця острова Хортиця, у Запорізькому районі Запорізької області. Меноніти жили тут з 1803 по 1943 р.

3. Малий Дніпро – менонітська назва Старого Дніпра. Німецькою мовою – kleinen Dnjepr, платською – de Tjleni Nippa.

4. Rehlechte (Оленяча балка) – менонітська назва балки Широкої на острові Хортиці, котра впадає у Старий Дніпро південніше сучасного мосту ім. Б.М. Преображенського.

5. Пором – поромний перевіз через Старий Дніпро у часи менонітів розташовувався вище острова Канцерівського (тепер – острів Байди). На острові Хортиці він підходив до гирла балки Перевізької (Fahrelechte) біля скелі Наумової, де стояв будинок перевізника, а на правому березі Старого Дніпра – до сучасного «Автопляжу» біля скелі Рогозиної.

6. Центральна школа (Zentralschule) – була заснована у центрі Колонії – селі Хортиця у 1842 р. Будівля збереглася до нашого часу на вул. Істоміна у Дніпровському р-ні м. Запоріжжя.

7. Sandlechte (Піщана балка) – балка на правому березі Старого Дніпра. У її гирлі, в урочищі Царська Пристань, сьогодні розташований вантажний причал Запорізького гранітного кар'єру.

8. «Katharinenstuhl» (Крісло Катерини) – найзахідніша та найвища скеля з групи Трьох Стовпів, які знаходяться між греблею Дніпрогесу та північним краєм о. Хортиця й сьогодні мають вигляд острівців. Назва «Крісло Катерини» з'явилася наприкінці ХІХ ст. і була пов'язана з перебуванням цариці Катерини ІІ у правобережному с. Хортиця у травні 1787 р., під час подорожі до Криму. До будівництва Дніпрогесу Три Стовпи з'єднувалися з Хортицею великою піщаною косою, котра затоплювалася тільки навесні. Отже, саме біля цих скель Дніпро тоді поділявся на Старий та Новий.

9. Кічкас – менонітське село Einlage (Кічкас), засноване у 1789 р. на правому березі Дніпра поряд із важливим Кічкаським перевозом. У 1931 р. було затоплене Запорізьким водосховищем. Його рештки знаходяться вище греблі Дніпрогесу, між правим берегом водосховища та утвореним у 1931 р. островом Сагайдачного.

10. «Александрбад» (Alexandrabad) – фешенебельний, відомий по всій Російській імперії приватний санаторій, заснований менонітськими підприємцями братами Вілерами у 1904 р. Знаходився на лівому березі Дніпра, навпроти південної частини села Айнлаге. Був зруйнований у 1919 р. бандою атаманші Марусі Нікіфорової. Згодом його рештки розпродали на будматеріали, а в 1931 р. місце, де стояв санаторій, було затоплене Запорізьким водосховищем.

11. Село Острів Хортиця, засноване у 1789 р. в районі сучасної вулиці Наукове Містечко. У 1916 р. влада Олександрівська примусила менонітів

продати острів місту, після чого ті з колишніх господарів, які там залишилися, перетворилися на орендарів. Останні меноніти покинули село у 1919 р., рятуючись від бандитського терору.

12. Старий менонітський цвинтар – у наш час центральний цвинтар на острові, розташований біля балки Ганівки. Тут, між сучасними могилами, збереглися кілька десятків менонітських надгробків.

13. Пам'ятник Якобу Хьоппнеру у вигляді гранітного обеліску був поставлений на його могилі, над схилом балки Ганівки, у 1889 р., на честь сторічного ювілею еміграції менонітів з Пруссії в Україну. Після того, як у 1965 р. острів Хортиця був оголошений Державним історико-культурним заповідником, місцева влада замислила знищити монумент. Аби врятувати пам'ятник, представники менонітської діаспори домовилися про його продаж і перевезення до Канади. У 1973 р. обеліск разом із надгробком Я. Хьоппнера було перевезено й встановлено в Музеї менонітської спадщини у Штайнбаку, Манітоба, Канада.

14. «Höppnerslechte» (балка Хьоппнера) сьогодні називається Ганівка або Дубова. Гирлом виходить до Нового Дніпра у районі вулиці Наукове Містечко.

15. Будівля школи села Острів Хортиця до нашого часу не збереглася. Вона знаходилася на захід від сучасного профілакторію заводу «Дніпроспецсталь» по вулиці Наукове Містечко.

16. В оселі Якоба Купа, між іншим, зупинявся під час свого візиту на Хортицю у 1886 р. Д.І. Яворницький. Вчитель був провідником-екскурсоводом історика, про що той розповідає, зокрема у своїй роботі «Запорожжя в залишках старовини і переказах народу» (1888 р.).

17. «Grosse Stein» (Великий Камінь) – українська назва цієї скелі – Думна, також Мартинова. Скеля була знищена кар'єром під час будівництва мостів через Новий та Старий Дніпро у 1929-1931 рр. Зараз на її залишках стоїть будівля профілакторію заводу «Дніпроспецсталь», зведена у 1950-і рр.

18. Хортицька школа для дівчат (Mädchenschule) відкрилася 11 вересня 1895 р. У 1904 р., неподалік, у селі Розенталь, було зведено її додаткове приміщення, де зараз розташована запорізька середня школа № 81.

19. «Чуден Днепр при тихой погоді» – слова з повісті письменника М.В. Гоголя «Ніч перед Різдом», вперше надрукованої у 1832 р.